
Beke Pál

A SZATMÁRI FEJLESZTŐMUNKA

I. SZÁNDÉKOK, CÉLOK, TERVEK

E sorok írását megelőzően sokat töprengtem, hogy a szerkesztői unszolásnak engedve vajon milyenre és mekkorára kanyarítsam mondandóm? Szóljak-e a már több, mint évtizedes előzményekről, avagy csak tömör beszámolókat írjak az éppen most történő eseményekről? Térjek-e ki a belátható jövő szándékaira, és ha igen, abban mennyire legyenek részletező? Esetleg indokoljam a választott munkamódszert, de vajon elpuzeteszen avagy éppenhogy utólag? Beszéljek-e a határral kettévágott tájnak immár a regionalitás európai eszméje által megteremthető egyesítéséről? Idézzek-e dokumentumokat, hogy az olvasó tudja mihez mérni a történeteket, és vajon mennyire szóljak a nagyívű szándékok és az annál szerényebb megvalósulás részleteiről és okáról? Továbbá: vajon mennyire írhatok sikerekről és eredményekről akkor, amikor egyes elemei vagy akár az egésze bármikor a visszájára fordulhat? És vajon, ami jelenleg szakmai vereség, vereségnek kell-e értékeljem? Nem változhat-e a későbbiekben, szerencsésebb körülmények között jobbá az, ami eddig nem sikerült? – és ezekről persze az is kiderülhet, hogy nem is megvalósíthatók, mert illúzióknak vagy éppen marhaságnak bizonyulnak. Folyamatban lévő munkáról, tehát „menet közben” lehetséges-e, és ha igen, vajon illik-e kommentárt, értékelést, véleményt írnom?

Végül abban maradtam, ami az alábbiakban és a későbbi folytatásokban olvasható. A szerkesztő toleranciája után az olvasó türelmében is bízom, hogy ha már megjelenhetett, hát végig is olvassák. Magyarázó, nem egy esetben bizonyára szubjektív megjegyzéseimet kurzív betűkkel jelzem. Bőven idézek pályázatokból és előterjesztésekből is, ha az a helyzet megismerését szolgálja, mint ahogy egyéb dokumentumok közzétételét is tervezem. Bizonyos, hogy a már megtörtént, a mai és a mára már belátható események elmondása után meg kell szakítsam ezt a sorozatot, ám reménykedem abban, hogy kellő idő múltán elkészíthetem az újabb folytatást. Közös kalandra hívom tehát az olvasót, az egyidejűségig azonban még egy kicsit várnia kell. Előbb be kell avassam a múlt időbe.

Hosszú betegségemből való szatmári (pontosabban fehérgyarmati) lábadozásom alatt autóztam át 1995. januárjában Csengerre, az akkor tán éppen egy évtizede kezdett, és aztán évekig tartó település- és közösségfejlesztési munkánk színhelyére. Ott azóta a munkájukat velünk együtt kezdő építésszek új városközpontot építettek, a mi település,- társadalom- és gazdaságfejlesztő javaslatainknak azonban nyomát sem láttam. A nyomtalanság ennyire természetesen nem igaz, mert Csenger (tudva ezt vagy sem) mai fejlődése abba az irányba halad, amit annak idején prognosztizáltunk, csak éppen ez idejekorán megismert

prognózis birtokában lehetnének messzebb is immár, füstölögtem magamban. És persze hangosan is. Ekkortól számítva alakul és fejlődik Apáti Györgypolgármester esetenkénti hathatós közreműködésével az a munka, amit a címbéli szatmári fejlesztésnek mondhatok.

Groskáné Piránszki Irén és Hallgató Éva debreceni kollegáinkkal bővített beszélgetések során, a zalaszentgróti Vattay Dénes által szervezett franciaországi és ausztriai tanulmányutak csengeri résztvevőivel átbeszélte tapasztalataiból alakult ki az a (korábbi elképzelésekre is alapozó) cselekvési terv, amit 1996. szeptember 30-i dátummal fogalmaztunk meg egy (megjegyzem, *nem díjazott*) pályázat számára. Mind a mai napig az ebben foglaltakat tartom kiindulópontnak és megvalósítandónak, bárhogyan is alakult (mint az majd olvasható lesz) itteni tennivalóink sora. Ekkor persze még nem lehetett tudni, hogy kiket hoz az őszi romániai választás, így hát a szöveg csak feltételesen szól a határon túli, a történelmi Szatmár megyével való kapcsolatokról; abban szűkszavú tehát, amiben tennivalóink *más irányba* fordulnak.

1. GAZDASÁGFEJLESZTÉS, MUNKAHELYTEREMTÉS

1.1 Célja:

- az e tájon hagyományosan termelt mezőgazdasági termékek előállításának és feldolgozásának megújítása,
- a termékek helyből szervezett értékesítésének megteremtése,
- új kultúrák honosítása,
- az eszközök és a szaporítóanyagok beszerzését, a termelés bizonyos fázisait, és különösen az értékesítést megszervező új együttműködések (szövetkezesek) kidolgozása, beindítása.

A program elősegíti, hogy a térség fő tevékenységét jelentő mezőgazdasági termelés a spontán fejlődésénél gyorsabban modernizálódjon, és hogy ennek a határ mindkét oldalán minél többen részesei lehessenek. A program elősegíti, hogy a piacképes árukat helyben (vagy a határ túloldalán másutt) csomagolva, helyi, esetleg vegyes tulajdonú kereskedelmi szervezet által a két (vagy akár harmadik) országban kebelen belül szervezve értékesítsék. Az így megtakarított közvetítői díjjal versenyképesebb ár érhető el. A projekt része az is, hogy e táj hagyományosan minőségi termékeinek (az almának és az alma-és szilvaszarmazékoknak) imázsát alapos reklámtevékenység teremtsen meg, amittől a későbbiekben részben áruvédelem, részben árnövekedés remélhető.

1.2 A terv elemei:

Az állattenyésztés (szarvasmarha, juh, nyúl), a gyümölcs-termelés (alma és bogyósok: málna, eper, fekete ribizli), a kertészeti kultúrák (paradicsom, uborka) termelésének

intenzitása a fent leírt célok megvalósítása érdekében:

1.21 *tanulmányutak és tapasztalatcserék szervezése* itthon és külföldön. A tanulmányutak célja: az új fajták és termelési módok megismertetése, a farmszerű gazdálkodás elsajátítása, a termelési és az értékesítési ismeretek és eljárások megismerése és megtanulása. A találkozó-sokból alakuló együttműködési lehetőségek kihasználása.

1.22 Intenzív *szaktanfolyamok egy-egy termelési mód megismerésére* Csengeren

1.23 *Képességfejlesztő tanfolyamok a vállalkozók számára* a beszerzési, a termelési, a csomagolási és különösen az értékesítési együttműködést elősegítendő. A hazai közösségfejlesztői gyakorlatban „szövetkezetfejlesztő” szaktanfolyam néven honosodott gyakorlattól az várható, hogy a közös érdekek felismerésével több új típusú szerveződés jön létre. A projektet szervező Alapítvány természetesen vállalja, hogy e létrejövő közös vállalkozásokat azok első évében gyámolítja, és a belső társaságsszervezést is segíti.

1.24 *Árubemutató, regionális „Szatmárexpo” a határ két oldalán, fellelhető legkülönbözőbb mezőgazdasági termékekből.* Az árumintavásár lehetőséget ad a romániai oldalon élő mezőgazdasági és egyéb vállalkozók terméneinek-termékeinek bemutatására, ami ezt a rendezvényt a régió határain túl is fontossá teheti.

1.25 *Mezőgazdasági vállalkozók információs központja.* Az iroda nemcsak begyűjti és rendszerezi a legkülönbözőbb tudnivalókat, hanem az előre bejelentett igényekre azonnal meg is küldi azokat. Igény esetén a bonyolult fogalmazott pályázati-támogatási űrlapokat ki is tölti, postázza, avagy lobbizik érdekükben. Hitelbeli, termelési és beruházási támogatásbéli, piaci információs és egyéb ügyekben napi szinten tájékozott kell legyen. Termelőket és kereskedőket is összeköthet, munkát és bármi mást közvetít. Tájékozott kell legyen a határon túli piaci, termelési és termeltetési, áru és ár-lehetőségekben, gondolkodnia kell a beérkező igény azonnali romániai, ukrainai avagy éppen magyar, lehetőleg környékbeli partnerének megtalálásáról. Az iroda az évenkénti expo szervezője.

1.26 Meg kell teremteni a szatmári térség *hagyományosan kitűnő termékeinek országos imázsát*, hogy mindezeknek jobb piaca és később jobb ára legyen. Az alma és az almaszármaszék, a szilvapálinka és a szilvalekvár jelent olyan értéket, ami másutt kevésbé zamatos. Ki kell dolgozni tehát mindezek emblémáját, csomagolását, reklámszövegét. Egy vagy több reklámkampány során el kell kezdeni ezek bevezetését, megismertetését úgy és akkor, amikor kellő mennyiségű árualap létezik.

1.27 A projekt keretében el kell kezdeni azt a *gazdaképzést*, amelynek során a mezőgazdasági vállalkozók gyermekei szakirányú képzettséget szerezhetnek abból a termelési ágból, ami saját jövőjüket a család földjén biztosítja. Ezt a speciális iskolát a szülők egyesülete által fenntartott, általuk működtetett és így folyamatosan ellenőrzött francia Maison Familial Rural szisztéma honosításával látjuk megoldhatónak. Az iskolát a két ország vállalkozói közösen hoznák létre saját gyermekeik számára. A projekt keretében a szervezet felállítására, a tananyag összeállítására, a tanárok felkérésére és a beiskolázásra kerülhetne sor.

2. AZ IDEGENFORGALOM FEJLESZTÉSE

A helyi gazdaság fejlődésére jeles hatással van, és munkahelyeket is teremt tömegessé válása esetén. Hogy projektünkben mégis külön tárgyaljuk, annak az az oka, hogy jelenleg sajátos, az előző fejezetben tárgyalt feladatokhoz képest *eltérő előkészítő programok megvalósítása* szükséges ahhoz, hogy a remélt tömegesség gazdasági húzóerejére és munkahelyteremtésére számítani lehessen.

2.1 Az idegenforgalmi fejlesztés célja:

2.11 *a végállomás-helyzet oldása.* Csenger és Szatmárnémeti mindkét országban eldugott helyen, sarokban, amolyan *zsák-helyzetben* van. Az átutazó turizmus már megjelent, de ennek csak hátránya érinti egyelőre az itt lakókat. A bevásárlóturizmus jelentős, de ez legfeljebb néhány kereskedőt és a fekete gazdaságban érdekelt néhány magánszemélyt boldogít. Amennyiben sikerülne ezt a két országba szakadt régiót egy egységben kezelni és a táj sajátos értékei miatt hosszabb időre jelentős számú érdeklődőt vonzani, stabil idegenforgalmi tevékenységek és ebből stabil bevételek lennének tervezhetők és megvalósíthatók.

2.12 A jelentőssé váló vendégforgalom *nemcsak a szállást és az egyéb ellátást adók közvetlen bevétele, nemcsak a termények könnyebb (helyi) eladásának szempontjából jelentős*, hanem azért is, mert megismerteti az idegennel ezt a térséget, és az így – hosszú távon – országos ismertségre tesz, tehet szert, elveszíti tehát mai rezervátumjellegét, ismeretlenségét. A helybeliek kapcsolatokra lellenek, tájékozottságuk nő, magabiztosságuk, lakóhelyük iránti elkötelezettségük és szeretetük mélyül. Az ismertség egyelőre beláthatatlan módon fölértékeli az ingatlanokat és az itt kapható szolgáltatásokat, ami ugyancsak a helybeliek érdeke szerint való.

2.13 A kettőszakadt szatmári régiót a legegyszerűbb módon éppen *az idegenforgalom kovácsolhatja* egybe. A tájon átfolyó Szamos manapság kritikus víztisztasága is csak attól remélhető, hogy megjelennek Romániában is a szennyezés gátolásában érdekelt erők.

2.14 A vendégforgalom bővülése esetén értelmes dologgá válik az *idegenforgalmi infrastruktúrába fektetni a megtermelt-megnövelt tokét*, így – hosszú távon – egyre több szállási és étkezési ajánlatot talál az idegen. A megnövekedett vendégszám a település karbantartására, a településszépészetre is jó hatással van.

2.2 Az idegenforgalmi fejlesztés koncepciójaként az alábbiakat tekintjük kiindulópontnak:

2.21 A szatmári térségben elsősorban *a hazai vendégbázisra lehet számítani*, hiszen egyelőre hiányoznak a nyugati igényeket kiszolgáló infrastruktúrák. Ez a környezet nem rendelkezik olyan természeti ritkasággal, amely a külföldről érkezőt vonzaná, inkább az érintetlenség az, ami különös: a csekély ipar, a falusias környezet, a barátságos emberek, a csend, az alacsony intenzitású közlekedés.

2.22 Magyarországon *kevés az olyan táj, amely a kerékpáros, a vízi, a gyalogos és a lovas turizmus számára egy helyütt kínál* olyan lehetőséget, hogy mindez akár egy napon belül is variálható.

2.23 A sík táj *kerékpárral* könnyen járható és a gátak kiváló terepet szolgáltatnak erre. A települések közötti távolság nem nagy, a közöttük lévő természeti környezet viszont jobbra érintetlen – jelölt utak esetén a *gyalogos túrázás* is szorgalmazható. A falvak jeles építészeti értékeket rejtnek (templomok, kúriák, népi építészeti emlékek), a ligetekben és a mezőkön sok a védett növény és gyógynövény. Ez utóbbiak a speciális gyűjtőutak és -táborok lehetőségét adják.

2.24 A *vízi turizmus* a Szamos kiszámíthatatlan szennyezettsége miatt egyelőre nem ajánlható, de a holtágak, a nem túl távoli Tisza, a Túr és az egyéb vízfolyások a projekt során kidolgozandó, variabilis lehetőségeket rejtnek.

2.25 Csenger kitűnő kiindulópont a Partium magyarországi és romániai megtekintéséhez. Innen olyan csillagtúrák szervezhetők, amelynek során Szatmár, Ugocsa és Bereg megyék (ma jobbra Románia és Ukrajna területén, kisebb hányaduk Magyarországon) 3-5 nap alatt bejárhatók.

2.26 Az idegenforgalmi koncepció markáns eleme, hogy a vendég ne hamis, internacionális környezetbe, hanem az itt föllelhető és természetes szituációkba kerüljön. E gondolat jegyében tervezik a lakható és falusi portákként működő (ám kibérelhető) skanzent Csengerben, a vendéglátó család munkájában való részvétel lehetőségét adja a falusi vendégfogadás formája, kiajánlható az alma-és szilvaszüreten, a lekvár-és pálinkafőzésen való részvétel, a disznótor, a helyi ünnepeken (pl. búcsú) való jelenlét lehetősége.

2.27 A hazai vendégkörön belül is kiemelkedően *a szervezett iskolás csoportok* célozhatók meg. Vége immár az általános-és középiskolások tömeges autóbuzos országjárásának, hiszen a szülők fizetőképessége már csak korlátozottan bírja a terheket. Csenger azonban megközelíthető vasúton, és ha az érkező csoport kerékpárra vált, a legváltozatosabb túrákat tehetik meg. A városi gyerekek a számukra jobbra ismeretlen falusias szituációkba kerülhetnek, kerékpáros, vízi és gyalogos utakat választhatnak, műemlékeket nézhetnek és gyógynövényeket gyűjthetnek, romániai kiruccanást tervezhetnek. A projekt része nemcsak ennek elvi kidolgozása, a vonatkozó prospektus elkészítése, hanem próbaképp néhány út megszervezése és tanulságainak elemzése is. Igyekeznünk kell, mert az iskolás kirándulások piacát megcélozhatják mások is – megjegyezzük: ha a gyermek jól érzi magát, úgy gyanítható, hogy nyáron szüleivel, később saját családjával ugyancsak visszatér.

2.3 A fejlesztés megvalósítandó elemei:

2.31 Létrehozandó egy új, turizmussal foglalkozó információs iroda, amely az idegenforgalom fogadásának szervezésén túl a helyi és környékbeli, valamint a romániai lehetőségeket is szervezi és fejleszti, a legkülönbélebb belső képességeket bonyolítja.

2.32 Ezen iroda szervezésében kell megoldani a gyalogtúra-útvonalak kiépítését, a kerékpártúra-útvonalak kijelölését, a vízitúra-lehetőségek áttekintését, vízminőségfigyelő szolgálat szervezését, a fizetővendég-szolgálatra

vállalkozók felkészítését, képzését, az első időkben a hiteltranzakciók, a könyvelés, az adóbevallás, a különféle adókedvezmények igénylésének segítését.

2.33 A projekt keretében elő kell készíteni a gyalogos kirándulóutak, a kerékpáros és a vízitúrák útvonalai mentén az elemi szintű ellátás feltételeit (vegyesbolt, kerékpárjavító, mosdó-zuhanyozók, vízijármű- és kerékpárkölcsönző, kijelölt fürdőhely, táborozóhely, tűzrakóhely, szemégyűjtők stb.) úgy, hogy azok a kiadandó térképekre is rákerüljenek. Hosszú távon funkcionáló megoldásokat kell találni tehát.

2.34 Az idegenforgalom lehetőséget teremt bizonyos tárgyak készítésére és folyamatos karbantartására, ami néhány fő hosszú távú foglalkoztatását biztosítja (irányító-és magyarázó táblák, szemégyűjtők, padok, esőházak, vízparti stégek, fürdőhelyi mosdó-és zuhanyozó-épületek, kölcsönözhető vízijárművek).

2.35 A csengeri gimnázium az 1997/98-as tanévtől falusi turizmus és gazdaszónyképző fakultáció elindítását tervezi, amely képzés éppen akkor nyeri el valóságos értelmét, ha a mainál nagyobb vendégforgalom teremődik. A projekt keretében meg kell találni annak lehetőségét, hogy az itt szervezett fakultáció tananyagát (esetleg sűrítve, intenzív formában) a határ túlsó oldalán élő érdeklődő fiatalok, vagy családi vállalkozók is megismerhessék.

A cselekvési program itt nem idézett részében az ifjúság körében megszervezendő munkáiról és különféle szociális feladatok megoldásáról szól (szociális térkép készítéséről, szociálpolitikai szándékú illetve karitatív egyesületek létrehozásáról a társadalmi méretű szolidaritás megteremtése érdekében, a munkanélküliek, a pályakezdő fiatal munkanélküliek vagy a kényszervállalkozók körében a szükséges számú, közösségfejlesztési típusú vállalkozásfejlesztői tanfolyamokról stb.) Ha az itt csak fontosabb részleteiben idézett pályázat támogatásra talál, a Csengerrel közösen pályázó Közösségszolgálat Alapítvány egyik (azóta e munkaszervezetből kényszerűen távozott) munkatársának hosszú távú feladata lehetett volna. Jóval előbbre járnánk ottani feladataink megvalósításában is. Nem így történt. A támogatások hiányától függetlenül változatlanul ez az a feladathalmaz, amit e térségben megvalósítani akarunk.